

մ'ընդունակ էր երաժշտութեան, կամ գէթ ներդաշնակութեան, և այսպէս ուղտին դանդաղ չորս ոտնափոխները՝ սահմանեցին արարական նախնական երգերու չափը. իսկ ժամանակին ընթացքով խօսուած լեզուն՝ զայն կանոնաւորեց:

Առաջին բանաստեղծութիւնները եղան հիտա՝ ըսուածները, ուղտապանին երգերը: Այս տաղաչափութեան սկիզբը Պետոսի բնածին հանճարին ստեղծումն էր, և անտարակոյս կենաց պայքարին պէտքերը, միօրինակ ու երկակի ուղեւորութիւնները ներշնչեցին իրեն երգելու գաղափարը, իր ձանձրութեան զովացուցիչ մը՝ տոչորոգ երկնքի տակ: Կ'ըսուի դարձեալ, թէ խալիլ մեծ քերականագէտը յղացաւ իր տաղաչափութեան գաղափարը, լսելով շուկային մէջ դարբինին հարուածները որ կանոնաւոր կերպով կ'իջնէին սալին վրայ: Իսկ մինչեւ խալիլին գիտը՝ որ բեղմնաւոր գրչովը զայն ընդհանրացուց, Արարները երգած էին այլ և այլ բանաստեղծութիւններ, որոնց չափին օրէնքները ուրիշ բանով չէին գիտը՝ եթէ ոչ բնածին զգացումովը զոր ունէին բանաստեղծութեան և մանաւանդ ներդաշնակութեան մասին: Այսպէս ուրեմն, արարական մուսան անապատէն պիտի սկսէր լսեցնել իր ձայնը և նոյն ճոխ լեզուին զոյնզոյն փետուրներովը պերճացեալ՝ պիտի սաւառներէր Պառնասի կատարին արեգդէմ կողմը, իշխելով սեմական ազգերուն, ու խանդ ներշնչելով անոնց ոգիներուն:

Մհաւասիկ ուրեմն Արարը՝ անապատը կտրած ժամանակը՝ միօրինակ կ'երգէ, հիւսելով կտրուկ բանաստեղծութիւններ, հռչակելով սիրահարի մը պատկերը, անհետացած բնակութեանց հետքերը, վերջապէս՝ անթիւ յիշատակներ այն կորնեւրուն որոնց մասնակից եղած էր. ինչպէս կարաւաններու աւարառութիւններ, կոհներ՝ առուակի մը տրեւելու կամ զոգցուած ուղտերը փրկանաւորելու համար: Այս-

պիտի դէպքեր յաջորդաբար շնչեցին արարին դիւցազնեղական գաղափարը: Զարմանալի կարողութիւն մ'ունին Հնդ-Եւրոպական ցեղերը՝ առասպելական կամ պատմական դէպքերը մեծդի և անթիւ բանաստեղծական պատկերներով բացատրելու կամ ընդարձակելու: Իսկ արարացուց դիւցազնեղէն շատերը՝ մանաւանդ գերմարդկային երեւցածները՝ գաղափարներ են որ երեւակայութեան մէջ միայն իրարու կը յաջորդեն և երբէք գոյութիւն չեն ունենար: Պետոսիին ներշնչումը կտրուկ է, բայց ասով նուազ զօրաւոր ալ, չէ, իր գաղափարաց կարճ և սեղմ բացատրութիւնները գնահատելի ազդեցութիւն ունեցած են այն ժողովրդեան վրայ որ բնագոյն ունէր ներդաշնակութեան: Այս բանաստեղծութեան ազդեցութեան արգասիքն է նաեւ յանգաւոր արձակ գրութիւնը որ սկիզբն ունեցաւ Մէքքէի մէջ և ասկից տարածուեցաւ ու ծաղկեցաւ ի Միջագետս և ի Պաղեստին:

Արարական նախկին տիպարներէն հասած են մեզի հատուկոտորներ որոնք Հիւնա՝ ըսուած երգիծաբանութիւններն են: Ասոնց մէջ կարեւոր տեղ կը բռնեն աւելորդապաշտական գաղափարներ, որ միշտ մոգական ազդեցութիւն ունեցած են սեմական ժողովրդոց վրայ: Աշշայիր (= բանաստեղծ) ըսուածը կամ աւելի լաւ գիտունը՝ արարացուց համար պատգամ մ'էր: Ամէն ցեղ իրեն շահաստեղծը ունէր որուն իր ցեղակիցները կը դիմէին իրենց թշնամի ցեղին դէմ երգիծաբանութիւն շինելու, որ բերնէ բերան տարածուելով մի և նոյն ցեղին մէջ, մինչեւ թշնամիներն կը հասնէր. ասոնք ալ իրենց բանաստեղծին կը դիմէին՝ իբրեւ պատասխան հակառակ ուրիշ երգիծաբանութիւն մը շարադրելու:

Ամենեւին ձեռքերնիս բան մը հասած չէ այն երգերէն որ Սինայի արաբները յանկարծակի կը շարադրէին վճիտ աղ-

1. Արար չիտա = առաջնորդութիւն, ճամբայ ցուցնելու:

2. Արար Հիւնա, երգիծաբանութիւն:

բիւրի մը հանդիպելով՝ երկար ճամբորդութենէ մը վերջ։ Սոգոմենոս կ'աւանդէ թէ Մանիա կամ Մալիա Սարակինոսաց թագուհին, յաղթութիւններ ընելով Պաղեստին և Փիլիսիիոյ մէջ գտնուած Հոռոմայեցւոց վրայ, իր պատերազմական քաջութեանց յիշատակները՝ պահուեցան աւարացւոց ժողովրդական երգերուն մէջ։ Բայց պէտք է դիտել որ նախնի յիշատակները երբոր աղիւսի, քարի կամ թղթի վրայ դրոշմուած չեն գրաւոր տառերով՝ բերնէ բերան անցնելով բնականապէս կը համառօտուին և չեն յիշեր մանրամասն անցեալ ժամանակի դէպքերը։

Արաքացւոց ամենահին գրաւոր բանաստեղծութիւնները որ մեր ձեռքը հասած են, հագիւ մեր թուականի 2 դարուն կը հասնին։ Բոլմէստե ւայն ատեն ճապարհի ճանապարհորդները, Պաղեստինէն բերին Estrangelo այբուբենը և զայն արաքական լեզուին յարմարացին։

Այսպէս ուրեմն եղած կը համարուի սկիզբն արաք մատենագրութեան, որ քիչ ժամանակէն շատ մեծ և զարմանալի յաջողութիւն ու բեղմնաւորութիւն պիտի ունենար։

Հ. Պ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱՅԻՆԵՐԸ ՅԻՄՆԱՆ

ՍԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻԱՆ ՄԵՋ

Անհաստատ և անորոշ եղած է — և է — այն գաղափարը՝ զոր Ֆրանսացի ժողովուրդը կազմեց և կը կազմէ միշտ Գերմանացւոց վրայ։ Այս զանազանութիւնները որ ամենէն մտերիմ համակրանքէն կ'երթան մինչև ամենէն խիստ հակառակութիւնը՝ կը ցոլանան մատենագրութեան մէջ. ասիկայ կ'ընծայէ շատ հետաքրքրական փաստեր այն հակասական զգացմանց մասին՝ զոր ատենուան մը և հիմակուան ֆրանսական հոգին ունեցած է դրացի ժո-

ղովուրդին հանդէպ, որը պէտք է ընդունիլ՝ ունի նաեւ շատ բաղադրեալ բնութիւն մը զոր կարելի է նկատել զանազան կերպով իր զանազան կողմերէն։ Նոյն իսկ երկիրը բնութեամբ ալլասեռ է, և կը պարունակէ ցեղեր որ՝ հասարակաց սնդոյրի մը տակ կը պահպանեն ազգագրական շատ որոշ զանազանութիւններ. փոփոխակի Գերմանացիները ցոյց տուին իրենց գինուորական, հովուական, մտաւորական և գործնական նկարագրին տարբեր տարբեր ընդունակութիւնները։ Եւ ըստ պարագային ալ տարբեր կերպով զատուեցան։

Ամենէն հին և ընդհանրացած տպաւորութիւնը կը ներկայացնեն ժողովրդական հին առակները՝ որ կ'անկարկեն կարմիր և կըրտ գերմանացին՝ որ այնքան վայրագ է արեցութեան ժամանակ. սարսափի և զգուհեցի տպաւորութիւն, զոր յայնկոյս Հոենաու գինուորը կը զարթուցանէր իրեն պատերազմներուն և աւարառութեանց ժամանակ։ Մի միայն Մոնղոլներ մէջ կը գտնենք նպաստաւոր ձայն մը դէպ ի գերման ժողովրդեան լաւ բարքերը։ Յետոյ երեսնամեայ պատերազմը կու գայ որ գերմանական կըթութեան մէջ անուրանալի յետադիմութիւն մը բերաւ, մինչդեռ ֆրանսական ընկերութիւնը՝ Արեգակ արեւային իշխանութեան ատեն շողողուն բարգաւաճում մը կը ստանար, տարբերութիւնները շնչուեցան և երկու ժողովուրդները քանի զացին աւելի թշնամացան։

Ունայն տեղը այն ժամանակէն ի վեր, գերմանացի իշխանները և ազնուականները ջանացին ֆրանսական բարքերու զարդին մէջ մտնել որ իբր օրինակ կը ծառայէր. բայց Ֆրանսացւոց կողմէն անուղելի արհամարհանք մը կ'անպատուէր օտար նմանողները՝ որոնց կոշտ գործերը, իմաստաւորութիւնը և հոգեւոյ զանազանութիւնը կը ծաղկէին։

Երբ Սէն-Սիմոն կ'ուզէ մեզի նկարագրել իշխանուհւոյ մը անշնորհք և անճարակ կերպերը՝ կ'ըսէ պարզապէս որ նա « չափազանց գերմանացի » էր։ Խալա-